

**चिकुन गुन्या रोगाचा मुकाबला करण्यासाठी
करावयाच्या उपाययोजना..**

महाराष्ट्र शासन,
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग,
शासन परिपत्रक क्र. संकीर्ण २००६/प्रक्र २५/समन्वय कक्ष,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२, दिनांक : ११ ऑगस्ट, २००६

पाहा :- शासन पत्र समक्रमांक दिनांक ३१ जुलै २००६.

राज्यातील बहुतेक जिल्ह्यात चिकुन गुन्या या विषाणूजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव झाल्याचे दिसून येते. विशेषतः लातूर, उस्मानाबाद, परभणी, हिंगोली, सोलापूर, अहमदनगर, जालना, नाशिक, या जिल्ह्यात या रोगाचा मोठा प्रादुर्भाव झाला आहे. महाराष्ट्रात आतापावेतो या रोगामुळे २ लाख ४२ हजार लोक बाधित झाले आहेत. आरोग्य खात्यामार्फत ज्या प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करण्यात येतात, त्या प्रभावी व्हाव्यात व हा रोग पसरू नये म्हणून यामध्ये स्थानिक स्वराज्य संस्थांचा सहभाग असणे आवश्यक आहे. त्या दृष्टीने जिल्हा स्तर, तालुका स्तर व ग्रामपंचायत स्तरावर साथ रोग नियंत्रण कक्ष / भरारी पथक खालीलप्रमाणे स्थापन करण्यात यावे :-

जिल्हा स्तरावर उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा शल्य चिकित्सक व जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांचे एक साथ रोग नियंत्रण पथक तयार करण्यात यावे. तालुका स्तरावर तहसिलदार, गट विकास अधिकारी, जवळच्या प्राथमिक आरोग्य केंद्रातील वैद्यकीय अधिकारी यांचे एक साथ रोग नियंत्रण पथक तयार करण्यात यावे. तसेच ग्रामपंचायत स्तरावर सरपंच, ग्रामसेवक, आरोग्य सेवक यांचे एक साथ रोग नियंत्रण पथक तयार करण्यात यावे.

वरील तिन्ही पथकामार्फत महाराष्ट्र राज्यात उद्भवलेल्या चिकुन गुन्या रोगाची साथ नियंत्रणात आणण्याबाबत खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी :-

१) जनजागृती मोहीम :- चिकुन गुन्या आजाराची माहिती , घ्यावयाची काळजी व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना याबाबत जनजागृती मोहीम राबविण्यात यावी. यासाठी सर्व प्रसार माध्यमांचा उदा. दूरदर्शन (सर्व मराठी वाहिन्या), केबल नेटवर्क, रेडिओ, वर्तमानपत्रात लेख यांचा वापर करण्यात यावा. शालेय विद्यार्थी, अंगणवाडी कार्यकर्ते, महिला मंडळ यांचा सहभाग घेण्यासाठी पोस्टर्स, घडी पत्रके, पॅम्पलेट्स इत्यादींचा वापर करून जनजागृतीचा वापर करण्यात यावा.

२) कोरडा दिवस पाळणे :- चिकुन गुन्या आजारास कारणीभूत असलेली डास उत्पत्ती साठलेल्या पाण्याच्या साठ्यामध्ये उदा. रांजन, माठ, हौद यामध्ये होत असलेल्याने सदरहू पाण्याचे साठे आठवडयातून एकदा रिकामे करून कोरडे करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी आठवडयातील एक दिवस कोरडा दिवस पाळण्यात यावा. यासाठी ग्रामस्थांना प्रवृत्त करण्यासाठी सर्व स्तरावरील कर्मचा-यांनी सांघिक भावनेने काम करण्याच्या सूचना संबंधितांना देण्यात याव्यात.

३) स्थानिक स्वराज्य सस्थांचा सहभाग :- जिल्हा परिषदा, महानगरपालिका , नगरपालिका यांनी त्यांच्याकडे उपलब्ध असलेल्या निधीतून फॉगिंग मशिन, फॉगिंग मशिनसाठी लागणारे डिझेल, रॉकेल, टेमीफॉस (अळीनाशक), पायरेथ्रम एक्स्ट्रॅक्ट इ. खरेदी करण्यात यावे. स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी फॉगिंग मशिनची खरेदी विहित कार्यपद्धतीचा अवलंब करून करण्यास हरकत नाही.

४) चिकुन गुन्या आजारास कारणीभूत ठरणारा एडिस एजिप्ती हा डास दिवसा उजेडात चावतो. या संदर्भात जनतेला माहिती होण्याच्या दृष्टीने जाहिरातीत विशेष भर देण्यात यावा.

५) डासांचा नायनाट करण्याकरिता धूर फवारणी करण्यासाठी लागणा-या रसायनामध्ये रॉकेल मिसळण्याची आवश्यकता आहे. त्यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी जिल्हा पुरवठा अधिका-याकडे पाठपुरावा करावा.

६) चिकुन गुन्या आजार नियंत्रणासाठी लक्ष केंद्रित करतांना इतर आजार डेंगू, ताप , मलेरिया यांच्याकडे दुर्लक्ष करण्यात येऊ नये.

७) चिकुन गुन्या या विषाणूजन्य रोगाला नियंत्रणात आणण्यासाठी रोगाची लागण झालेल्या जिल्ह्यातील जनतेला रोगासंबंधी घ्यावयाच्या काळजीबद्दल आवश्यक ती संपूर्ण माहिती देण्यात यावी.

८) जनतेच्या सहकार्याने व जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, ग्राम पंचायती या स्तरावर चर्चा होऊन ठरविलेल्या उपाययोजनांची अंमलबजावणी करण्यात यावी. यासाठी लागणारा निधी उपलब्ध करून देण्यात यावा.

९) बाधित जिल्ह्यातील नगरपालिका / ग्राम पंचायतीच्या खास बैठका घेण्यात याव्यात.

१०) शहरातील व खेडेगावातील स्वच्छतेवर भर देण्यात यावा.

११) पाणी साठविण्याची सर्व साधने स्वच्छ ठेवण्यात यावीत. तसेच झाकून ठेवण्यात यावीत.

१२) ज्या जिल्ह्यात चिकुन गुन्याचा प्रादुर्भाव दिसून येतो तेथे १२ व्या वित्त आयोगाकडून धूर फवारणी (फॉगिंग) करण्यासाठी आवश्यक असलेले द्रव्य खरेदी करण्यासाठी निधी उपलब्ध करून द्यावा.

१३) प्रादुर्भाव असलेल्या सर्व जिल्ह्यात सध्या लागण झालेल्यांची स्थिती व त्यामध्ये होणारी वाढ यांचा विचार करून आवश्यक लागणारी सर्व प्रकारची औषधे खरेदी करण्यासाठी जिल्हा रुग्णालये, ग्रामीण रुग्णालये व प्राथमिक आरोग्य केंद्र यांना निधी उपलब्ध करण्यासाठी सार्वजनिक आरोग्य विभागाकडून कार्यवाही करण्यात येत आहे.

१४) ज्या जिल्ह्यात रुग्णांची तपासणी व देखभाल तसेच ग्रामीण भागात प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करण्यासाठी लागणारे पुरेसे डॉक्टर्स व इतर कर्मचारी उपलब्ध नसेल तर ते इतर जिल्हातून / वैद्यकीय महाविद्यालयातून घेण्यात यावेत.

१५) गावोगावी डॉक्टर्स पाठविण्यासाठी लागणारी वाहने आरोग्य खात्याकडे पुरेशी उपलब्ध नसतील तर जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडून वाहने उपलब्ध करून घ्यावीत.

१६) डॉक्टर्स व इतर कर्मचारी वर्ग यांचेकडे बाधित गावातील पाण्याची साठवणूक असणारी ठिकाणे स्वच्छ करण्यावर भर देण्यात यावा.

१७) या रोगावर उपचाराकरिता सलाईन, अस्परीन व स्टराईड यांची आवश्यकता नसते. काही खाजगी वैद्यकीय व्यवसायिकामार्फत या संदर्भात आग्रह धरला जातो. यासाठी सर्व जनतेस अवगत करावे. सर्व खाजगी वैद्यकीय व्यवसायिकांची बैठक घेऊन वरील औषधांचा उपयोग या रोगासाठी करू नये असे आवाहन त्यांना करण्यात यावे.

१८) प्राथमिक शाळेचे शिक्षक, विद्यार्थी, स्वयंसेवी संस्था, नेहरु युवा केंद्राचे कार्यकारीणी, क्षेत्रीय कर्मचारी यांचेमार्फत या रोगाबद्दल माहिती व प्रतिबंधात्मक उपाययोजना, लोकशिक्षण देण्यासाठी त्यांचा उपयोग करून घ्यावा.

१९) पाणी पुरवठा विभागाकडे माहिती, शिक्षण, दळणवळण यासाठी उपलब्ध असलेला निधीतून स्वच्छता राखणे, रोगाच्या प्रादूर्भावासंबंधी जनजागृतीसाठी माहिती पत्रके तयार करण्यात यावीत व गावोगावी वाटप करण्यात यावीत. यासाठी तलाठी, ग्रामसेवक, अंगणवाडी सेविका या यंत्रणा व जनता व स्थानिक लोक प्रतिनिधी यांची मदत घेण्यात यावी.

२०) चिकुन गुन्या रोगाचा मुकाबला करण्यासाठी जिल्हा परिषदेची विशेष बैठक घेवून उपाययोजनांबाबत चर्चा करण्यात यावी. रोगाची लागण झालेल्या गावांमध्ये ग्रामास्थांची बैठक बोलाविण्यात यावी व डासांवर नियंत्रण आणण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजनासंबंधात व औषधासंदर्भात त्यांना माहिती देण्यात यावी.

२१) तालुका स्तरावर सर्व ग्रामसेवक यांची सभा आयोजित करून त्यामधून चिकुन गुन्याबाबत माहिती देण्यात यावी.

२२) शहरी भागात व गावांमध्ये धूर फावारणीसाठी किंगफॉग औषध देण्यात यावे.

२३) चिकुन गुन्या या रोगाची लक्षणे, प्रादूर्भाव, यांची व्याप्ती व त्यावर उपाययोजना करण्याबाबत घ्यावयाची दक्षता याबाबत सर्व गट विकास अधिकारी, ग्रामसेवक यांना उचित सूचना देण्यात याव्यात व कार्यवाहीची अंमलबजावणी करण्यात यावी.

हे परिपत्रक सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदरील शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक सांकेतांक २००६०८१११८३३१५००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

के. एस. वत्स

(कृष्ण एस. वत्स)

सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रत,

मा. मंत्री (ग्राम विकास) यांचे खाजगी सचिव

मा. राज्यमंत्री (ग्राम विकास) यांचे खाजगी सचिव

मा. प्रधान सचिव (नगर विकास) मंत्रालय, मुंबई - ३२

सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२

सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२

संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई

सह संचालक, आरोग्य सेवा, पुणे

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)

जिल्हाधिकारी (सर्व)

आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)